

ความสัมพันธ์ของตัวละครที่เป็นแม่กับตัวละครอื่นและแก่นเรื่อง

กวีหรือนักเขียนโดยทั่วไปย่อมมีเจตนาารมณ์ หรือความตั้งใจอย่างใดอย่างหนึ่ง ในการสร้างวรรณคดีหรือวรรณกรรมแต่ละเรื่องเสมอ ผู้แต่งมองคนมนุษย์หรือมองดูภาวะความเป็นไปของโลกด้วยสายตาและความกตัญญูอย่างใดอย่างหนึ่ง และกลั่นกรองความรู้สึก ความคิดเห็นเหล่านั้นมาเป็นแก่นเรื่องของงานประพันธ์ เพื่อที่จะถ่ายทอดให้ผู้อ่านได้เห็นถึง ธรรมชาติธรรมชาติอย่างใดอย่างหนึ่งของมนุษย์ หรือภาวะความเป็นไปของโลกตามทัศนะของตน โดยอาศัยเนื้อหาและองค์ประกอบในวรรณคดีเป็นเครื่องมือสื่อสาร ดังนั้นแก่นเรื่องจึงเป็นส่วนหนึ่งของสารที่มีความสำคัญที่ผู้แต่งสื่อมายังผู้อ่าน โดยมีเจตนาที่จะเปิดเผยถึงธรรมชาติ ลักษณะ แนวการดำเนินชีวิตของมนุษย์ให้ผู้อ่านศึกษาในหลายแง่มุม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของ ความต้องการพื้นฐานทางด้านความรัก การอยากได้และมีอำนาจ โอกาสในการแสดงอำนาจ ฯลฯ การแสดงออกถึงอารมณ์สะท้อนใจของมนุษย์ในเรื่องของ ความรัก ความแค้น ขมขื่น วิชาเหว่ พยายาม ฯลฯ หรือการแสดงให้เห็นถึงความรู้ ความสามารถ หรือทัศนคติในแง่ต่าง ๆ ที่มนุษย์มีต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัว

ดังนั้น แก่นเรื่องจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและน่าสนใจอีกส่วนหนึ่งของการศึกษาวรรณคดี

วรรณคดีที่ปรากฏอยู่ในขอบเขตของการศึกษา ผู้วิจัยพบว่าสถานภาพและบทบาทของตัวละครที่ปรากฏในเรื่อง โดยเฉพาะตัวละครที่เป็นแม่นั้น มีความสำคัญและสัมพันธ์กับตัวละครอื่น และแก่นเรื่องในลักษณะต่าง ๆ หลายประการ ดังรายละเอียดที่จะศึกษาวิเคราะห์ให้เห็นเป็นเรื่อง ๆ ต่อไป

นางบุญเหลือจากลิลิตพระลอ

ลิลิตพระลอเป็นเรื่องที่ใช้ให้เห็นถึงอำนาจของความรักที่นำความพิชิตมาสู่ชีวิต โดยที่องค์ประกอบภายนอกไม่ว่าจะเป็นทรัพย์สินเงินทอง ลาภยศ ชื่อเสียงหรือแม้แต่

ความรักอันยิ่งใหญ่ของแม่ก็ยังไม่สามารถยับยั้งได้ ความพินาศดังกล่าวเป็นสิ่งที่ชวนสลดใจ
ส่งผลกระทบต่อวงกว้าง ทั้งนางบุญเหลือ พระลอ หัวพี่ชายพิษณุกร นางคาราวดี พระเพื่อน
พระแพง ชาวเมืองสรวงและชาวเมืองสรวงล้วนต้องประสบกับความวิโยคเมื่อเผชิญกับ
ชะตากรรมดังกล่าวมาแล้วในบทที่ 2 และบทที่ 3

นางบุญเหลือเป็นตัวละครที่ช่วยเน้นชะตากรรมของพระลอให้ชัดเจนว่า เป็น
ชะตากรรมที่อยู่เหนืออำนาจการต่อต้านของมนุษย์ปุถุชนธรรมดา แม้ความรักอันล้ำเลิศของ
แม่ คุณธรรม และหลักเหตุผลการเป็นกษัตริย์ที่พระลอมืออยู่อย่างเต็มเปี่ยมก็ไม่สามารถจัด
ความลุ่มหลงเหล่านั้นได้

ความทุกข์ร้อนของนางบุญเหลือจึงเท่ากับ เป็นเครื่องบ่งชี้ความน่าสลดใจใน
ชะตากรรมของมนุษย์ว่า ไม่ว่าจะร่ำรวยหรือยิ่งใหญ่เพียงใดก็ตามย่อมจะหนีชะตากรรม
และโศกนาฏกรรมไปไม่พ้น กวีได้แสดงผลกระทบต่อนางบุญเหลือ เมื่อรู้ข่าวความตายของ
โอรสดังนี้

...ให้ธิดาบุญเหลือ เครือหินกรราชชนนีภักวี พังพจนสาร
ด้วนทุกประการประกาศ ฐ มีอาจที่จะดำรงพระองค์หัว ฐ อยู่ได้
ให้สยบเหนือหมอน พระกรบิดพระพักตร์ ใ้ร่ำรักลูกให้ ใ้รับรู้ก็ใ้
ลูกแก้วกับตน แม่เอ๋ย

(ลิลิตพระลอ, 2513 : 155)

โศกนาฏกรรมมิได้แสดงให้เห็นถึงความพินาศของมนุษย์เท่านั้น ยังแสดงให้เห็นว่า
มนุษย์มีความยิ่งใหญ่และเข้มแข็งที่จะต่อสู้กับโชคชะตา ดังที่ เจตนา นาควิษระ (2521 :
119) กล่าวว่า

...เป็นที่น่าสังเกตว่าวรรณกรรมเอกของโลกซึ่งเป็นที่ยอมรับ
ในวงกว้างนั้น มักจะมีลักษณะบางอย่างที่แสดงให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่
ของมนุษย์ แม้จะเป็นเรื่องโศกนาฏกรรมที่กล่าวถึงความพินาศของ
มนุษย์ แต่การตื่นรนต่อสู้กับโลกที่ไม่เป็นมิตรกับตัวละครเอก ก็มัก
จะทำให้เกิดอารมณ์ร่วมไปกับตัวละครเหล่านั้นด้วย บางครั้งแม้ว่า
เขาจะผิดและผู้อ่านเห็นว่าผิด แต่ก็ยังอดที่จะเห็นอกเห็นใจกันไม่ได้
บางครั้งกลับเกิดความรู้สึกในการต่อสู้ตื่นรน การต่อสู้ตื่นรนเหล่านั้น
แสดงให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่ แสดงให้เห็นพลังจิตอันห้าวหาญแข็งแกร่ง
แม้แต่ในกรณีที่ผู้แต่งตั้งใจที่จะแสดงออกซึ่งความคิคนี่เรียกว่า มองโลก
ในแง่ร้าย วรรณกรรมนั้นก็ยังมีอะไรบางอย่างเหลืออยู่ที่เป็นที่
จรรโลงให้โลกอยู่ต่อไป...

พฤติกรรมและบทบาทของนางบุญเหลือที่ได้แสดงความเข้มแข็งในการต่อสู้ตื่นรน
ต่อชะตากรรมจึงเป็นการส่งเสริมให้ผู้อ่านเกิดความชื่นชมต่อมนุษย์ด้วยกัน ในแง่ที่มีพลังจิต
อันห้าวหาญแข็งแกร่ง ซึ่งแม้ทุกข์ร้อนเพียงใดก็ยอมรับความจริงได้อย่างเยือกเย็นและดำรง
อยู่ได้

นางทองประศรีจากเสภา เรื่องขุนช้างขุนแผน

นางทองประศรีเป็นหญิงสาวที่มีความอดทน เข้มแข็ง เฉลียวฉลาดและสามารถ
ปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมและสถานการณ์ต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ดังจะเห็นได้จากแนว
การดำเนินชีวิตของนางทองประศรีและลูก (ขุนแผน) ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 2 และ
บทที่ 3

บทบาทของนางทองประศรีเป็นส่วนเสริมแก่นเรื่องคือ ความสามารถในการต่อสู้
และกำหนดการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ซึ่งเน้นที่ตัวละครเอกคือ ขุนแผนผู้มีความทรนง
องอาจและยึดมั่นในศักดิ์ศรีและหลักการของตน บุคลิกภาพและลักษณะนิสัยของขุนแผนส่วนหนึ่ง

ย่อมเป็นผลของการเลี้ยงดูของแม่ (นางทองประศรี) นางได้ถ่ายทอดความแข็งแกร่งให้แก่ขุนแผน นางทองประศรีได้เลี้ยงลูกด้วยความตั้งใจ ให้ความเจริญเติบโตทั้งทางร่างกาย จิตใจและปัญญา นางได้อบรมสั่งสอนและส่งเสริมให้พลายแก้ว (ขุนแผน) เป็นคนทะเลอหะยานและเชื่อมั่นในตัวเอง ยึดถือความถูกต้องและความชอบธรรมในการดำเนินชีวิต

นางทองประศรีเลือกที่จะหนีการเป็นหม้ายหลวงพาลูกไปพึ่งพาอาศัยขอความช่วยเหลือจากเพื่อนของขุนไกรที่อยู่ต่างเมือง (กาญจนบุรี) โดยทุ่มเทกำลังกายและสติปัญญาทั้งหมดสร้างฐานะขึ้นมาใหม่ นางทองประศรีส่งเสริมให้ลูกบวชเรียนเพื่อชีวิตที่เจริญก้าวหน้าและเพื่อสามารถยกระดับฐานะทางสังคมที่ตกต่ำให้สูงขึ้น นางทองประศรีจึงหวังที่จะได้สะใภ้ที่มีสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจที่ดีกว่านางพิม แต่ก็ต้องจำยอมไปสู่นางพิมพิ์ให้เพราะเข้าใจดีว่าพลายแก้วรักนางพิมมากเพียงใด พฤติกรรมส่วนใหญ่ของนางทองประศรีแสดงถึงความเข้มแข็งที่สามารถยึดหยุ่นได้

นางทองประศรีนอกจากจะเลี้ยงดูลูกแล้ว นางยังได้เลี้ยงหลาน (พลายงาม) จนประสบความสำเร็จเหมือนขุนแผน ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 2 และ บทที่ 3

นางทองประศรีเป็นแม่ที่มีความสามารถในการเลี้ยงดู ประกอบกับนางมีสถานภาพและบทบาทเป็นหัวหน้าครอบครัวไปพร้อมกับสถานภาพและบทบาทการเป็นแม่ จึงไม่มีอุปสรรคต่อการดำเนินบทบาทการเป็นแม่ของนาง นางทองประศรีจึงแสดงบทบาทการเป็นแม่ได้อย่างสมบูรณ์ และได้ลูกที่มีคุณสมบัติส่วนตัวและดำเนินชีวิตได้ตามที่นางทองประศรีคาดหวังไว้ บทบาทและพฤติกรรมต่าง ๆ ของนางทองประศรีที่ปรากฏในเรื่อง จึงสัมพันธ์กับแก่นเรื่องได้อย่างเหมาะสม ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

นางมัทรีจากมหาเวสสันดรชาดก

พระเวสสันดรเป็นตัวละครเอกของเรื่องที่มีความมุ่งหวังที่จะบำเพ็ญทานบารมี โดยตั้งพระทัยที่จะให้ทั้งพาทริกทาน (ทานภายนอก) และอชัฏคติทาน (ทานภายใน) หากมีผู้ขอ

การบริจาคทานทรัพย์สินเงินทองข้าทาสบริวาร มนุษย์บุดูชนทั่ว ๆ ไปย่อมทำได้ แต่การบริจาคบุตร ธิดา และภรรยา นั้น บุดูชนน้อยคนนักที่จะทำได้ พระเวสสันดรได้บริจาค บุตรและภรรยาให้เป็นทานจึงนับว่าเป็นการให้ "ที่ยิ่งใหญ่" และบุคคลที่สนับสนุนให้ พระเวสสันดรบริจาคทานได้ตามความมุ่งหวังคือ นางมัทรีผู้เป็นแม่เหล็กของพระเวสสันดร และพระมารดาของกัณหาและชาลี

นางมัทรีเป็นสตรีที่ได้รับการอบรมสั่งสอนให้เป็นภรรยาที่ดีตามอุดมคติของอินเดียโบราณ คุณสมบัติของภรรยาที่ดีคือ การเชื่อฟัง อยู่ในโอวาทของสามี ประนินิบัติรับใช้และ ทำทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อสามีและเพื่อความสุขของสามีเป็นเรื่องสำคัญและเมื่อแต่งงานแล้ว ชีวิตของตนก็ตกเป็นกรรมสิทธิ์ของสามี สามีจะทำประการใดย่อมทำได้ ดังนั้น เมื่อนางมัทรี ไม่รู้ว่าลูกทั้งสองหายไปอยู่ ณ แห่งใด นางก็ทุกข์โศกแสนสาหัส แต่นางมัทรีก็ยินดีที่จะสละลูก ตามที่พระสวามีมีพระประสงค์ เพราะนอกจากเป็นการปฏิบัติหน้าที่ภรรยาตามปกติแล้วก็เป็น เพราะนางมัทรีเข้าใจจุดมุ่งหมายอันยิ่งใหญ่ของพระสวามีว่าอาจสละได้แม้ชีวิตเพื่อผลอันยิ่งใหญ่ แก่โลกและมวลมนุษย์ ดังปรากฏในกัณฑ์มัทรีดังนี้

...ท้าวเธอจึงตรัสประภาษว่า ดูกรเจ้ามัทรี อันสองกุมารนี้ที่ให้เป็นทานแก่พราหมณ์ แต่วันวานนี้แล้ว พระน้องแก้วเจ้าอย่าโศกศัลย์ จง ตั้งจิตของเจ้านั้นให้โสมนัสศรัทธาในทางอันก่อฤตามิหารทานบารมี ลจฺฉาม บุตุเต ชีวนตา ถ้าเราทั้งสองนี้ยังมีชีวิตสืบไป อันสองกุมารนี้ไซ้ร ก็คงจะได้พบกันเป็นมันแม่มัน ถึง แสนสัตพิชิตน์เครื่องอลงการ ซึ่ง พระราชทานไปนั้น เราก็จะได้ด้วยพระทัยหวัง ทชฺชชา สบฺบุริโส ทนั มัทรีเอ๋ย อันริยสัตบุรุษเห็นปานตั้งตัวฉะนี้ ถึงจะมีข้าวของสักเท่าใด ๆ ทิสฺสุวา ยาจกมากเต ถ้าเห็นยากจกเข้ามาใกล้ไหววอนขอไม่ย่อท้อในทาง ทาน จนแต่ชั้นลูกรักยอดสงสารที่ยังยกให้เป็นทานได้ อันสองกุมาร นี้ไซ้รเป็นแต่ทานพาหิเกภายนอกไม่มิ่งหนา ที่จะใคร่ให้อชฺฉติกทานอีกนะ เจ้ามัทรี ถ้าแม้นมีผู้ใดปรารถนาเนื้อหนึ่งมั่งสังโลहित ดวงททัยนัยนเนตร

ทั้งชายชวา ก็ที่จะแหวะผ่าให้เป็นทานไม่ย่อห่อถึงเพียงนี้ มัทธิเอ้อย จง
ศรัทธาด้วยช่วยอนุโมทนาทาน ในกาลบัดนี้เถิด

...พระนางจึงตรัสว่า พระพุทธเจ้าข้าอันสองกุมารนี้เกล้า
กระหม่อมฉานได้อุตสาหะถนอม ย่อมพยายามบำรุงมาขออนุโมทนาด้วย
ปัญฺดรทานบารมีขอให้ น้ำพระหฤทัยพระองค์ผ่องแผ้วอย่ามีมัจฉริยธรรม
ออกศล อย่ามาปะปะในน้ำพระทัยของพระองค์เลย...

สา มหฺที ส่วนสมเด็จพระมัทธิศรีสุนทรบวรราชธิดา มหาสมมุติวงศ์
วิสุทธิสืบล้านคานมา วราโศหา ทรงพระพักตร์ผิวผ่องดุจเนื่อทองไม่เทียบ
ไม่เทียมสี ยสสุสนี มีพระเกียรติยศอันโอฬารล้ำเลิศ วิไลลักษณะยอด
กษัตริย์ อันทรงพระศรัทธาโสมนัสสนับนิ้วประนมมือพระเศียรเคารพ
ทาน ท้าวเธอก็ขึ้นบานบริสุทธ์ด้วยปัญฺดรมิ่งมกุฏทานอันพิเศษ...

(มหาเวสสันดรชาดก, 2513 : 290-292)

ต่อมาเมื่อพระเวสสันดรได้บริจาคนางมัทธิให้เป็นทานแก่พราหมณ์ (พระอินทร์
แปลง) นางมัทธิยินยอมด้วยความเต็มใจและสงบ

...สมเด็จพระมัทธิเมื่อพระบรมราชสวามีพระราชทานตนให้เป็น
ของพราหมณ์ พระนางถึงเป็นมาตุคามก็มีได้มีความโกรธกริ้วสัว้พักตร์
ค่อนข้างยับเยองค่อนข้างเคืองต่อพระสวามี น สนฺธิยติ พระนางก็มีได้
ไว้ปกติกิริยาธรรมตา สตรี คือท่วงทีทำช่วยเขินสะเท็นไป น โรหติ
อนึ่ง พระนางก็มีได้มีความสะอั้นอาลัยกันแสงโศก ด้วยการที่จะต้อง
วิโยคจากพระสวามี ตฤณฺหยา พระนางย่อมดำรงอาการพระองค์เป็นปกติ
ดี มีคุณณีกาเวหนึ่ง...

(มหาเวสสันดรชาดก, 2513 : 305)

เหตุที่นางมัทรีมีพฤติกรรมดังกล่าวมาเพราะนางมัทรีมีความเชื่อในพระสวามีว่า

... เป็นนักปราชญ์จริงยิ่งใหญ่น่าเชื่อถือ ย่อมได้ความสันนิษฐานในสรรพกิจ
การทั้งปวง การใดประเสริฐเลิศล่งกว่าการอื่น พระองค์ย่อมมีพระญาณ
ยืนยันเห็นเป็นอันแจ่มชัดแล้ว จึงทรงปฏิบัติด้วยพระองค์ โดยความประสงค์
อันยิ่งใหญ่นั่น

(มหาเวสสันดรชาดก, 2513 : 306)

นอกจากจะมีความเชื่อมั่นต่อพระสวามีแล้ว นางมัทรียังได้รับการอบรมและ
ปลูกฝังในเรื่องการปฏิบัติตนเป็นภรรยาที่ดีในลักษณะดังต่อไปนี้

... ตัวข้ามัทรีนี้แต่เมื่อยังเป็นกุมารีอยู่พระชนกชนนีมีผู้มาสู่ขอได้
ยกยอมให้เข้าไปเป็นบาทบริจาริกาภริยา ของสมเด็จพระบรมนเรศ
เพชยันตราชเจ้าพระองค์ใด ท่านพระองค์นั้นเป็นเจ้าของครอบครัว
เป็นอันขาด มีอำนาจเป็นใหญ่ในตัวข้า ยศสูง เฒ่า สดุดี มี ทชชชา ถ้า
พระองค์ประสงค์จำนงโดยทานเจตนา จะพระราชทานตัวข้ามัทรีนี้ไป
แก่ผู้ใด พระองค์ก็อาจจะพระราชทานให้ตัวข้าขาดไปเป็นของผู้นั้นได้
หรือท่านให้ เธอจะประสงค์ทรัพย์นับเท่าใด พอดีจะมีผู้ยอมรับใช้ให้
เป็นราคาค่าตัวหาสี่ และห้า เธอจะขายตัวข้ามัทรีนี้แก่ใคร ๆ ที่รับใช้
ทรัพย์ ตามตัวห้า เธอปรารถนา ก็อาจจะขายตัวข้ามัทรีนี้ได้...

(มหาเวสสันดรชาดก, 2513 : 306-307)

แนวความคิดและพฤติกรรมของนางมัทรีที่กล่าวมาเป็นการสะท้อนให้เห็นว่า ในฐานะ
แม่ นางมัทรีรักและห่วงลูกมากเท่าชีวิตของนาง ดังเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว แต่เมื่อ
ปะทะกับบทบาทและสถานภาพการเป็นภรรยา นางมัทรีได้เลือกเอาบทบาทหลัง เพราะเป็น
บทบาทที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อมหาชนและชาวโลกมากกว่าที่จะเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวหรือ
เฉพาะครอบครัว เป็นการเสียสละความรัก ความสุขที่เป็นเรื่องส่วนตัว เพื่อประโยชน์ของ
มนุษยชาติ บทบาทของนางมัทรีจึงสัมพันธ์กับแก่นเรื่องดังกล่าวมานี้

นางมณฑิลาจากบทละครเรื่องรามเกียรติ์

นางมณฑิลาเป็นสตรีที่ได้รับการอบรมสั่งสอนให้เป็นผู้ตามมาตลอด โดยเฉพาะกับบุคคลที่มีสถานภาพและบทบาทเหนือกว่าตนไม่ว่าจะเป็นญาติทั้งสี่ พระอิศวร พระอุมา พระยาพาลี ทศกัณฐ์หรือท้าวทศศิริวงศ์ โดยเฉพาะกับทศกัณฐ์ซึ่งเป็นพระสวามีที่นางมณฑิลาครองคู่ยาวนานกว่าพระสวามีอื่น ๆ นางมณฑิลาให้กำเนิดโอรสและธิดาที่เกิดจากทศกัณฐ์ 3 องค์ นางมณฑิลาดำเนินชีวิตด้วยความทุกข์ทรมานใจโดยเฉพาะเรื่องลูก ๆ ทุกครั้งที่นางมณฑิลาต้องสูญเสียลูกอันเป็นที่รักไป นางมณฑิลาตกอยู่ในภาวะจำยอมทั้งสิ้น ทั้งนี้เพราะนางต้องดำเนินชีวิตอยู่ภายใต้บุคคลที่มีสถานภาพบทบาทและอำนาจเหนือกว่าตลอดมา นางมณฑิลาต้องทำตามคำบัญชาของพระสวามีและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับนาง เช่น ตอนกำเนิดนางสีดา นางมณฑิลาถูกพรากลูกไปขณะที่คลอดธิดา (นางสีดา) ได้เพียงหนึ่งวัน นางมณฑิลาไม่สามารถที่จะช่วยเหลือธิดาให้รอดพ้นจากการนำไปถ่วงน้ำตามคำทำนายนายของพิเภก ไทรหลงและความต้องการของทศกัณฐ์ เพราะบุคคลเหล่านั้นเกรงว่าหากนางสีดามีชีวิตต่อไปก็จะทำลายวงศ์ตระกูลยักษ์ ทศกัณฐ์จึงสั่งให้นำพระธิดาไปถ่วงน้ำโดยมิได้คำนึงถึงความเจ็บปวดที่นางมณฑิลาผู้เป็นแม่จะต้องได้รับ ทั้งนี้เพราะทศกัณฐ์ถือว่า ตนเองและวงศ์ตระกูลย่อมจะมีความสำคัญเหนือสิ่งอื่นใด

เมื่อนางมณฑิลาให้กำเนิดโอรสคืออินทรีชิต ทศกัณฐ์โปรดปรานโอรสองค์นี้มาก ความเป็นชายและเป็นนักรบทำให้อินทรีชิตถ่ายทอดลักษณะนิสัยของทศกัณฐ์ได้มากกว่านิสัยของนางมณฑิลา ดังกวีบรรยายว่า

เมื่อนั้น	ฝ่ายรถพักตรัยกษี
ครั้นชันษาได้สิบห้าปี	มีแต่หยาบช้ำสามามย์
คิดจักใคร่เรียนศรศาสตร์	ให้มีอำนาจกล้าหาญ
ในพระโคบุตรผู้ทรงญาณ	อันเป็นอาจารย์ของบิดา

(รามเกียรติ์, 2507 : 190)

ดังนั้นอินทรีชิต (รณพัทตร์) จึงเป็นคนที่ก้าวร้าว แม้ว่าจะเป็นผู้ที่มีความรักแม่ตามปกติวิสัยของลูกก็ตาม เพราะบุคลิกภาพ การอบรมสั่งสอนในฐานะโอรสของกษัตริย์ที่จะได้ครองเมืองในอนาคต จึงทำให้อินทรีชิตมีนิสัยดังที่ได้กล่าวมา

ดังนั้นนางมณฑโพจึงได้แต่เศร้าโศกที่ต้องสูญเสียลูกรักไป เพราะลูกมีความเชื่อและแนวความคิดตามที่ได้รับ การอบรมสั่งสอนตามสถานภาพและสิ่งแวดล้อม นางมณฑโพเองแม้ว่าจะอยู่ในฐานะแม่ก็ไม่มีสิทธิ์หรืออำนาจในการที่จะเสนอแนะหรือคัดค้านการกระทำของทศกัณฐ์ผู้เป็นพระสวามีได้ ดังเช่นตอนที่ทศกัณฐ์ได้ส่งอินทรีชิตออกไปทำศึกกับกองทัพของพระรามและได้รับบาดเจ็บกลับมา นางมณฑโพพยายามที่จะช่วยเหลือลูกด้วยวิธีการต่าง ๆ แต่นางก็ไม่มีอำนาจสิทธิ์ขาดในการที่จะไปยับยั้งความคิด การกระทำและความต้องการของทศกัณฐ์ผู้เป็นพระสวามีได้ นางมณฑโพต้องดำเนินชีวิตไปตามความต้องการและความพอใจของทศกัณฐ์ตลอดมา ตั้งแต่เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วในบทที่ 2 และ บทที่ 3

นางมณฑโพเป็นผู้ที่ไม่มีความเป็นตัวของตัวเอง ไม่สามารถที่จะตัดสินใจเรื่องใด ๆ ด้วยตนเองได้เลย ดังนั้นเมื่อไพนาสุริย์วงศ์ (ทศกัณฐ์) ต้องการที่จะแก้แค้นท้าวทศคีรีวงศ์ (พิเภก) โดยคบคิดกับท้าวจักรวรรดิ นางมณฑโพจำใจต้องเห็นด้วยกับการกระทำของลูกแม้ว่าการกระทำนั้นไม่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม จนในที่สุดนางมณฑโพก็ต้องพบกับความเสียใจอย่างสุดซึ้งซึ่งต้องสูญเสียลูกไปอีกคน

เหตุที่นางมณฑโพจะต้องได้รับความทุกข์และเจ็บปวดอย่างแสนสาหัสเพราะนางมณฑโพตกอยู่ในภาวะการเป็นแม่เหล็กของฝ่ายอธรรม โดยเฉพาะทศกัณฐ์ซึ่งเป็นตัวละครที่ดั่งคัน ยึดเอาความคิดของตนเองเป็นใหญ่ หลงใหลในตัณหาและราคะจนลุ่มลึกถึงความถูกต้อง นางมณฑโพในฐานะแม่เหล็กจึงต้องพลอยร่วมรับชะตากรรมที่ต้องพบกับความหายนะตลอดเวลา

นางมณฑโพเป็นสตรีที่ได้รับการอบรมให้เป็นผู้ตามที่ดีเสมอมา ดังนั้นนางมณฑโพจึงเป็นบุคคลเหมาะสมที่จะได้รับบทบาทที่ต้องอยู่ใต้อำนาจของพระสวามี ความทุกข์ร้อนของนางมณฑโพทุกครั้งที่ได้รับทุกครั้งเกิดจากความพินาศของฝ่ายลงกาซึ่งเป็นฝ่ายอธรรม อาจจะสร้างผลให้ผู้อ่านพึงพอใจ อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่าผู้แต่งไม่ได้ซ้ำเติมความสูญเสียเหล่านั้นให้แก่ตัวละครอีก

ดังนั้นหากจะมองในอีกแง่หนึ่งอาจจะกล่าวได้ว่าผู้แต่งต้องการที่จะชี้ให้เห็นว่าชีวิตของฝ่ายปฏิบัติก็คือชีวิตมนุษย์ที่มีความทุกข์ร้อน ความดีใจ ความเสียใจ เช่นเดียวกับคนทั่วไป เพียงแต่ว่าเป็นชีวิตที่ดำเนินอยู่ในแนวทางที่ผิดพลาดโดยขาดหลักธรรมในการดำเนินชีวิต

ดังนั้นรามเกียรติ์จึงไม่เป็นเรื่องที่น่าหวังจะสรรเสริญเทพเจ้าเพียงประการเดียว แต่เป็นเรื่องที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นจริงในการดำเนินชีวิตของบุคคลโดยทั่วไปและบทบาทของนางมณฑิที่เป็นส่วนหนึ่งของสารดังกล่าวนี้

ข้อเปรียบเทียบโดยทั่วไป

ในวรรณคดีแม่แต่ละคนจะมีสถานภาพและบทบาทมากกว่าหนึ่ง เช่นเดียวกับแม่ในชีวิตจริง สถานภาพและบทบาทที่แม่ดำรงอยู่นั้นบางครั้งก็สนับสนุนส่งเสริมให้แม่สามารถแสดงบทบาทเป็นแม่ได้อย่างสมบูรณ์และเกิดผลดีต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องตามที่ได้คาดหวังไว้ แต่บางครั้งสถานภาพและบทบาทที่ดำรงอยู่นั้นเป็นอุปสรรคต่อการที่แม่จะแสดงบทบาทการเป็นแม่ได้ตามที่ตนได้คาดหวังไว้ อีกทั้งยังก่อให้เกิดความขัดแย้งและมีผลต่อเนื้อหาของอารมณ์ของวรรณคดี เพื่อให้การศึกษาเปรียบเทียบในครั้งนี้เห็นเด่นชัด ผู้วิจัยจึงแบ่งตัวละครออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 ตัวละครที่มีสถานภาพเป็นแม่ เป็นภรรยาและเป็นผู้นำ (ของรัฐหรือครอบครัว) มี 2 ตัว คือ นางบุญเหลือและนางทองประศรี

กลุ่มที่ 2 ตัวละครที่มีสถานภาพเป็นแม่เป็นภรรยาและเป็นผู้ตาม มี 2 ตัว คือ นางมัทรีและนางมณฑิ

การศึกษาตัวละครในกลุ่มที่ 1 คือ นางบุญเหลือกับนางทองประศรี มีสถานภาพและบทบาทเป็นภรรยาและเป็นผู้นำ (ของรัฐหรือครอบครัว) ปรากฏว่าสถานภาพและบทบาทที่ตัวละครทั้ง 2 ดำรงอยู่นั้นมีลักษณะสอดคล้องกันคือ สถานภาพและบทบาทการเป็นผู้นำมีส่วนช่วยส่งเสริมให้ตัวละครทั้ง 2 สามารถแสดงบทบาทการเป็นแม่ได้อย่างสมบูรณ์และ

เป็นไปตามที่ได้คาดหวังไว้ หากแม่และลูกมีความคิดเห็นที่สอดคล้องกัน แต่หากแม่ลูก มีความคิดเห็นที่ขัดแย้งกัน ทั้งคู่ก็สามารถที่จะใช้เหตุผลในการชี้แจงให้อีกฝ่ายหนึ่งเข้าใจได้ เช่น พระลออ้างว่า เพราะกรรมฤทธิ์ยาและเวทมนตร์คาถา ทำให้ตนต้องละทิ้ง แม่ เมีย และบ้านเมืองไปหาพระเพื่อนพระแพง พลายแก้ว (ขุนแผน) ต้องการแต่งงานกับนางพิม เพราะความรักและความหลง นางทองประศรีต้องการได้สามีที่มีความพร้อมทั้งทางด้าน เศรษฐกิจและสังคมที่ดีกว่านางพิม ทั้งนี้เพื่อผลประโยชน์ของลูกและวงศ์ตระกูล แต่ในช่วงนั้น พลายแก้ว ไม่ต้องการสิ่งเหล่านั้นมากไปกว่าความสมหวังในความรัก นางทองประศรีจึง จำยอมให้พลายแก้วแต่งงานกับนางพิม

นางบุญเหลือและนางทองประศรีเป็นสตรีที่มีความรู้พิเศษนอกเหนือไปจากวิชาการบ้านการเรือนที่สตรีทุกคนจะต้องเรียนจากครอบครัว คือตัวละครทั้ง 2 จะมีความรู้ เกี่ยวกับการปฏิบัติตนเป็นผู้นำ การปกครอง การดำเนินชีวิตตามสถานภาพที่ดำรงอยู่ เช่น นางบุญเหลือสอนหลักการปกครองบ้านเมืองและข้าราชการให้แก่พระลอ นางทองประศรี สอนหลักการปฏิบัติตนในการรับราชการให้ก้าวหน้า การปกครองคนที่อยู่ใต้บังคับบัญชาของตน

ถึงแม้ว่านางบุญเหลือและนางทองประศรีจะมีพฤติกรรมในบางส่วนของข้อคิดดังที่ กล่าวมาแล้ว ทั้ง 2 ก็จะมีบางส่วนที่มีลักษณะต่างกันและเห็นได้อย่างชัดเจน คือ สถานภาพ ที่สัมพันธ์กับชาติกำเนิด สถานภาพที่สัมพันธ์กับครอบครัว สถานภาพที่สัมพันธ์กับการศึกษา ฯลฯ ในฐานะพระธิดา พระมเหสีและพระราชมารดาของนางบุญเหลือ ย่อมจะมีสถานภาพในด้าน บุคลิกภาพ นิสัย การดำเนินชีวิต ความรู้ ฯลฯ แตกต่างไปจากนางทองประศรีที่เป็นหญิงสามัญ มีสามีเป็นขุนนางฝ่ายทหาร ดังรายละเอียดที่ปรากฏในบทที่ 2 และบทที่ 3 แต่สิ่งที่ทั้งสองมี ตรงกันก็คือความรักอย่างบริสุทธิ์ใจ และความแข็งแกร่งในการดำเนินชีวิต

ผลการศึกษาตัวละครในกลุ่มที่ 2 คือนางมัทรีและนางมณโฑ ปรากฏว่า ตัวละคร ทั้ง 2 มีลักษณะสอดคล้องอย่างเด่นชัด 2 ประการคือ การเป็นแม่ที่หวังจะให้ลูกมีชีวิตที่ดีที่สุด และการเป็นภรรยาที่ดีตามคตินิยมของอินเดียโบราณ

นางมัทรีและนางมณฑิลา เป็นผู้ปฏิบัติตนอยู่ในโอวาทและความต้องการของสามีตลอด แม้ว่าบางครั้งการกระทำของพระสวามีนั้นทำให้ตัวละครทั้ง 2 ได้รับความเจ็บปวด ความทุกข์ทรมานหรือต้องสูญเสียสิ่งอันเป็นที่รักก็ตาม ตัวละครทั้ง 2 ก็มีได้ปรึกษาหรือแสดงอาการขุ่นข้องหมองใจต่อพระสวามี ดังเช่น นางมัทรียอมติดตามพระเวสสันดรไปอยู่ที่เขาวงกตพร้อมกับโอรสและธิดา นางมัทรีเข้าใจ ยอมรับและเห็นด้วยกับการบริจาคทานของพระเวสสันดรที่บริจาคโอรส ธิดา และตัวนางเอง ให้เป็นทานแก่ผู้ที่มาขอ ดังรายละเอียดที่ปรากฏในบทที่ 2 และ บทที่ 3

นางมณฑิลายอมให้ทศกัณฐ์พระสวามีกำหนดการดำเนินชีวิตและชะตากรรมของนางและลูกตลอดเวลาที่ครองคู่กันดังเช่นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับนางสีดา องคต อินทรชิตและชีวิตของนางเองที่ต้องตกเป็นมเหสีของท้าวทศกัณฐ์ (พิเภก) หลังจากที่ทศกัณฐ์ล้ม (ตาย) ทั้ง ๆ ที่นางมิได้เต็มใจ แต่ด้วยความที่นางไม่สามารถจะตัดสินใจด้วยตนเองและปฏิบัติตนเป็นผู้ตามมาตลอด

แม้ว่านางมัทรีและนางมณฑิลาจะมีลักษณะความเชื่อเกี่ยวกับการปฏิบัติตนเป็นภรรยาที่ดีคล้ายกันแต่จุดประสงค์ของตัวละครแต่ละตัวนั้นต่างกันมากคือ นางมัทรีทำทุกอย่างเพื่อความทุกข์ของสมาชิกในครอบครัวโดยเฉพาะลูก ดังที่กล่าวมาแล้วในบทที่ 2 และ บทที่ 3 ส่วนนางมณฑิลาทำทุกอย่างเพื่อความอยู่รอดและความมั่นคงทางสถานภาพของตนเองตลอดมา แม้ว่านางจะมีความรักลูกตามวิสัยการเป็นแม่ก็ตาม (ดังที่กล่าวมาแล้วในบทที่ 2 และ บทที่ 3) อย่างไรก็ตามความทุกข์ทรมานในฐานะแม่ของนางมณฑิลาและนางมัทรีก็เป็นเนื้อหาทางอารมณ์ที่เพิ่มความลึกซึ้งแก่เรื่อง

นางมัทรีอยู่ในสถานภาพการเป็นพระธิดา มเหสี และพระมารดาของกษัตริย์ที่มีความพร้อมทั้งด้านทรัพย์สินสมบัติ เกียรติยศ ชื่อเสียงและอำนาจ ดังนั้นสถานภาพทางครอบครัว สถานภาพการศึกษา สถานภาพทางสังคมและการมีอำนาจสิทธิ์ขาดในการดำเนินชีวิตของนางมัทรีจึงมีความมั่นคงและมากกว่านางมณฑิลาที่หุบชีวิตมาจากบัพและอยู่ในความดูแลของผู้อื่น

ในฐานะผู้รับใช้ และมเหสีเองตลอดมา อีกทั้งการศึกษาของนางก็มีเพียงเล็กน้อย ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 2 จึงเป็นผลทำให้นางไม่มีอำนาจในการตัดสินใจหรือกระทำสิ่งใดตามที่ตนหวังและต้องการได้

การศึกษาเปรียบเทียบตัวละครทั้ง 2 กลุ่ม ปรากฏว่าตัวละครที่มีสถานภาพและบทบาทเป็นภรรยาและเป็นผู้ที่สามารถแสดงบทบาทการเป็นแม่ได้สมบูรณ์และลูกสาวคนที่ จะดำเนินชีวิตไปตามความคาดหวังของแม่และลูกได้ดีและมากกว่าแม่ที่มีสถานภาพเป็นภรรยา และเป็นผู้ตามที่ต้องดำเนินชีวิตอยู่ภายใต้ความต้องการความพอใจของสามี เช่น นางมัทรี และนางมัทรีและนางมณฑิลา ซึ่งมีผลกระทบต่อการทำเนิชีวิตของลูกดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 2 และ บทที่ 3